

לְבַנְיִינָה שֶׁל הַלְכָה

הַלְכוֹת פְּקוּדֵי נ-1 - הַלְכוֹת פְּקוּדֵי נ וּמְלַחְמָה



לפקו"נ יש גדרים מיוחדים והתייחסות מיוחדת. צריך ללמוד הלכות פקו"נ כדי שכאשר תגיע שאלה ינתן מענה מידי. לכן הנשאל בעניני פקו"נ מגונה¹ - מוטל על הרב ללמד הלכות אלו, ואם שאלו אותו בענינים אלה סימן שלא לימד כראוי דבר יסודי וחשוב זה.

השו"ע כתב "כל פקוח נפש דוחה שבת, והזריז הרי זה משובח"² ולגודל חשיבות הדבר חזר על דין זה פעם נוספת ב(שכח, יג)

עוד כתב השו"ע "אמזוהו (פי' התבוננו במחלתו ושיערו) הרופאים שצריך גרוגרת אחת, ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרוגרת, כולם פטורים ויש להם שכר טוב מאת ה' אפילו הבריא בראשונה"³

¹ תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ח הלכה ה - "תני הזריז משובח והנשאל מגונה והשואל הרי זה שופך דמים"

תרומת הדשן סימן נח

בשביל כך דרש ברבים, שלא יהא נקרא פושע בנפשות, כדאמר בכה"ג הנשאל הרי זה מגונה, לפי שהיה לו להודיע כבר לרבים כדאיתא בהגה"ה במיימון.

וראה עוד פירוש אחר בזה -

עלי תמר יומא פרק ח הלכה ה

פירש בשו"ת תשב"ץ ח"א סנ"ד שאעפ"י שמתיר לאחרים הר"ז מגונה שהיה לו בעצמו לחלל שבת. ונראה להמתיק יותר לפי פירושו, שאל תאמר שהרי הוא משובח על חרדתו על שבת, אדרבא הוא מגונה על אי חרדתו על מצות פק"נ שהוא חמור משבת, שהרי פיקו"נ דוחה שבת ועוד יש לפרש שהעובדה שחששים לעשות ומרגישים צורך לשאול אותו נובע מקו הלכתי מנחה של הרב המשדר יראה פסולה בענינים אלו במקום להעביר מסר כללי של חומרא בפקו"נ בדינים אלו.

² שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכט, א

³ שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף טו

עוד נאמר בבריתא "אין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי כותיים אלא על ידי גדולי ישראל"⁴

וביארו בזה "כשיש שם במעמד זה חכמים מצוה לכתחלה לעשות חלול זה על ידיהם"⁵ ולא ע"י אנשים רגילים, כדי להראות עד כמה צריך להזדרז בפקו"נ. ובדידי הוה עובדא כשהייתי בשיעור אי שהיה מצב של פקו"נ בשל חולה במחלת הנפילה שנפל ואני התמהמהתי לרגע להתקשר למד"א מיראת השבת והרב טאו חטף לי את האסימון והתקשר.

אמנם יש מחי ראשונים האם השבת הותרה וא"כ ניתן לחלל שבת גם במקום שניתן להימנע מחילול שבת או שמא השבת דחווה אצל פקו"נ ולכן יש לצמצם ולעשות בשינוי במידת האפשר. למעשה דעת רוב הפוסקים שבת דחווה אצל פקו"נ⁶.

⁴ יומא פד ע"ב

⁵ משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יב, ס"ק לד.

מקובל בפוסקים להביא את דברי המ"ב בזה. אמנם נעיר שיש צ"ע בדבריו - המ"ב הביא מקור לדין זה מן ר"מ פי' המשנה פי' מפנין וריא"ז ותשב"ץ ח"א סימן נ"ח /נ"ד/ אמנם בפייהמ"ש שלפנינו לא ברור שזו כוונת הרמב"ם - פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שבת פרק יח - אין מוסרין חלול שבת בשבילו לא לגוים ולא לקטנים ולא לעמי הארץ כדי שלא יורגלו בחלול שבת ותהא קלה בעיניהם והם אינם יודעים שלא הותר זה אלא לדוחק, אלא אין עושין את זה אלא גדולי ישראל " וכן התשב"ץ חלק על הרמב"ם וכתב שאין ענין לעשות ע"י חכמי ישראל דוקא אמנם לדינא העתקנו את דברי המ"ב.

⁶ שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יד
היה חולה שיש בו סכנה וצריך בשר, שוחטים לו ואין אומרים: נאכילנו נבילה; אבל אם הי' החולה צריך לאכילה לאלתר, והנבילה מוכנת מיד והשחיט' מתאחרת לו, מאכילין אותו הנבילה. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יד (לט) שוחטים לו - הרבה טעמים נאמרו ע"ז י"א משום דשבת הותרה אצל פק"נ ולכן שוחטין לו כדרך ששוחטין ביום טוב ואפילו איסור דרבנן אין מאכילין אותו במקום שאפשר לו לשחוט מטעם זה אבל הרבה ראשונים כתבו דשבת רק דחווה היא אלא הטעם הוא דשמא יהיה קץ באכילת נבילה ולא יאכל ויסתכן..."



דיני מלחמה

כאשר גויים צרים על עיר של ישראל על עסקי נפשות מחללים את השבת ואפילו יוצאים למלחמת מנע "עכו"ם שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת; באו על עסקי נפשות, ואפי' סתם, יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת..."⁷

אמנם בעיר הסמוכה לספר כדוגמת ישובי עוטף עזה נאמר "ובעיר הסמוכה לספר, אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת. ויותר מזה כתב הרמ"א שם: הגה: ואפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבא (א"ז). כלומר אם נודע שערביי עזה רוצים לגנוב כבשים יוצאים עליהם! מדוע? שלא תהיה הארץ נוחה ליכבש בפניהם. מאותם עיירות ספר יש בימינו שאלות רבות ביחס לציווד חקלאי וכדו' וכמו שראינו שאותם גנבים ימ"ש באים להרוג."⁸

וכתב המ"ב "משנה ברורה" ר"ל כשהקול יוצא שרוצים לבוא אעפ"י שלא באו עדיין מותר ללבוש כלי זיין לשמור ולעשות קול בעיר כדי

⁷ שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכט סעיף ו

⁸ הערת העורך: עוד מצינו שהקלו בדין אחר כדי שלא תהא ארץ נוחה ליכבש- שבועות טז ע"א

אבא שאול אומר שני ביצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה ... תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני ... למה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם" כלומר היה חלק בירושלים שהיה בתוך החומה ולא היה קדוש וממילא אסור לאכול שם קדשים קלים ועמי הארצות היו נכשלים ואוכלים שם קדשים קלים ואעפ"כ לא הוציאו את החלק הזה מחוץ לחומה כדי למנוע תקלה משום שמקום זה היה מקום אסטרטגי והעדיפו להשאירו בשליטה יהודית למרות התקלה הנגרמת מכך

שלא יבואו דאין מדקדקין בפק"נ [לשון או"ז]⁹ ולכן למעשה יש להחמיר בכל השאלות של פקו"נ בשבת.

דוגמא לדבר : לפני כ-30 שנה שירתתי בבית חנון בחבל עזה ומו"ר הרב אביגדור שליט"א פסק שאפשר לנסוע בשבת כדי להוריד דגלי אש"ף שנתלו בכפר וביאר שזה לא יותר גרוע מעסקי קש ותבן. בימינו יש דגלי אש"ף בירושלים ויד ישראל אינה תקיפה ואנו רואים את התוצאה הנוראה בה עמ"י חש בשמחת תורה.

עריכה : עמוס איזנבך

⁹ סימן שכט ס"ק טו

